

07973 h

:: XII. zvezek ::

Knjižnica čas. «Naprej!» v Ljubljani.

STRAHOVI.

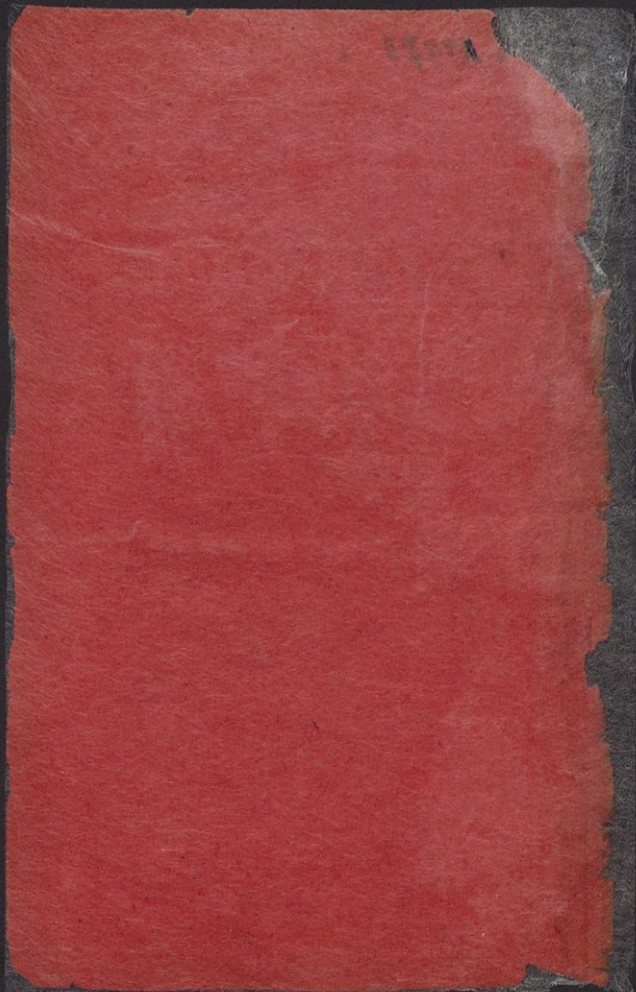
Svarilo vsem rodoljubnim Slovincem.
Opomin vsem dobrim katoličanom.

Spisal

ETBIN KRISTAN

Cena :: 30 vin.

1908 □ Založila in izdala «Delavska tiskovna družba v Ljubljani», r. z.
z o. z. □ □ □ □ Tiskal
Iv. Pr. Lampret □ Kranj

M 37973 L

Knjižnica čas. „Naprej!“ v Ljubljani.

ETBIN KRISTAN

Strahovi.

Svarilo vsem rodoljubnim Slovencem
O, omin vsem dobrim katoličanom.

XII. zvezek.

V Ljubljani 1908.

Založila „Delavska tiskovna družba“ (r. z. z o. z.)

::

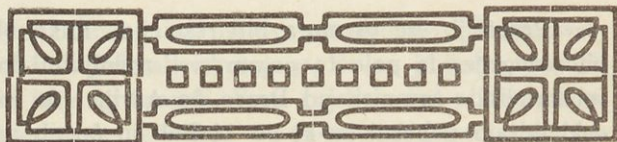
Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju.

::

37973

030004378
LD=16440925

I.

Da se pomenimo!

Prijatelji, učili smo se nekoliko zgodovine, kaj neda? Torej vemo, kdo so bili Vandali, Huni, Obri, Tatarji in kaj so počenjali. Vandale hočejo sicer najnovejši zgodovinarji rehabilitirati kakor Ksantipo, toda tako ne premagajo vkoreninjenih tradicij, kakor se oklesti hruška. In glejte — ponavljajo se stari časi, zopet prihajajo barbari, ki jim ni nič sveto, destruktivni elementi, sovražniki vsega, kar je, skratka: Socialisti. Prišli so tudi med naše dobro slovensko ljudstvo in trepetaje se vprašujejo čuvaji narodovega blagra, kaj bo iz tega? Bog daj srečo francoskim in ameriškanskim socialistom, ampak pri nas ne potrebujemo tega blaga. Kajti naš narod je od nekaj bogaboječ, ponižen in skromen, socializem je pa rastlina, ki je zrasla na tujem gnojišču in kdor jo hoče presaditi na slovenska tla, je sovražnik naroda in domovine.

Prijatelji, vse to mora biti resnično. Kako bi bilo mogoče, da pojo to pesem vsi rodoljubni in vsi katoliški časopisi od Drave do Adrije, da jo deklamirajo pobožni jeziki po stolnih in farnih in podružničnih cerkvah, kjerkoli se zbira verno ljudstvo? Nekoliko desetletij je tega, ko so strašili otroke s «krvavim stegnom», s «parkljem» in s «špičkarji». Sedaj so začeli strašiti dorasle in nedorasle otroke s socialisti in s socializmom. In čim dalje več je teh strahov.

Hudo je, da hodijo o belem dnevu po svetu. Nekdaj so bili strahovi spodobni. Imeli so svojo uro ponoči in kadar je odbila ena, je bil konec rajanja; celo po starih gradovih je bil tedaj mir; le miši in podgane so smele še pozneje uganjati burke. Tudi spoznati jih je bilo lahko; po predpisu so imeli belo uniformo, sestavljeno iz rjuh in rožljali so z verigami. Sedanjim strahovom pa ni svet ne dan ne noč; pa še po rdečih kravatah se ne spoznajo, kakor v prvih časih, temveč oblačijo se kakor korektni rodoljubi in pobožni katoličani — če namreč dovoli domači finančni minister. Tudi govoré in pišejo slovensko, navadno čistejše od navdušenih patriotov in nežnih frajlic.

Položaj je siten. Strahovi so med nami, bodisi da so ušli iz hudičeve torbe, ali pa jih je vrag namenoma poslal med nas. Tudi se ne da tajiti, da rodi peklenško delo že sadove. Kaj storiti spričo očitnega pohujšanja?

Daniel je šel naravnost med leve. Razni svetniki so poiskali izkušnjava, da so jo bolje spoznali in lažje premagali. Vsak vojskovodja rekognoscira, preden začne bitko — če namreč ni salonski general. Ne bo torej drugače, prijatelji, kakor da pogledamo tudi mi z rodoljubnim namenom med strahove, kajti le priznajmo si povsem na tihem, da jih ne poznamo. Seveda, če nanese pogovor pri kozarcu cvička, zna za silo vsakdo kaj povedati o socialistih; prekucuhi in brezverci so — vsak vpokojeni žandar vé to resnico. Nekateri pa vedo še več.

Na Ruskem mečejo socialisti bombe; na Francoskem vladajo socialisti in trpinčijo duhovnike; na Nemškem zabavljajo, kadar govori Viljem; povsod jemljejo ljudem boga in narodnost; nemški socialisti so šovinisti, naši pa prodajajo domovino; vprizarjajo štrajke; hočejo svobodno ljubezen; uničujejo srednje stanove in jemljejo kmetu zemljo.

To je bogato znanje. A vendar: Z vso to učenostjo se izhaja, če — ni blizu socialistov. Toda modrujte v tem tonu, pa naj prisede socialist k stalni mizi in kmalu smo vsi skupaj v zadregi. Hudičev komisar začne o kapitalizmu, o produktivnih sredstvih, o dohodkih brez dela, o mezdi in vrednosti dela, skratka o pojmi, ki jih še naš fant v drugi latinski šoli ne pozna. V takem slučaju je dober recept ta: Reci, da so to vse skupaj fraze, da že poznaš vso socialistovsko zalego in da ti

učenost iz knjig ne imponira. Tako se človek reši neprijetne debate.

Toda rešitev je le polovična. Kadar gremo domov, nas vendar moti občutek, da je preklicani socialist opazil našo zadrego. Zares celo v konverzacijskem leksikonu, ki ga imajo v vsaki boljši kavarni, je o delu, o socializmu, o socialni demokraciji, o sociologiji več, kakor mislimo mi, kadar smo najbolj pogumni. Navsezadnje bo naš hlapec, če je organiziran, več vedel o teh rečeh, kakor mi. Seveda on živi med socialisti, ampak neprijetno je vendar.

Torej, prijatelji — oglejmo si stvar! Česa bi se bali! Saj smo v veri in v rodoljubju dovolj utrjeni. Ne premotijo nas niti sirenski glasovi, kaj še, da bi se bali za svoje nazore. Pred strahovi, ki še celo niso pravi strahovi, pa že ne bomo bežali. Če je sedem Švabov lahko šlo nad zajca, gremo tudi mi lahko nad Luciferjevo žlahto in kadar jo spoznamo dodobrega, se zmagoslavno vrnemo kot navdušeni tretjeredniki in koreniti rodoljubi. Če se kaj utrudimo, pa prinese Pepca štefan cvička in okrepečamo se tako temeljito, da vzame vse strahove strah. Kajti «stara navada je železna srajca» in «kri ni voda».

«Pri nas je korajža.»

II.

Naš krasni svet.

Mnogo je strank drugod in pri nas; bojujejo se, obrekujejo se, a nekaj jih končno vendar veže: svoje cilje imajo lepo pred nosom, da se jih doseže z roko — vsaj v mislih. Lahko se govori o njih namenih, ne da bi si človek moral preveč razbijati glavo. Križ je pa s socialisti, kajti oni ne poznajo mej. Vse je za nič in kar svet bi prekucnili. Kdo je še slišal od liberalcev, nacionalcev, klerikalcev take besede: Socialna revolucija, nova družba, država bodočnosti?

Namreč: Kar se tiče «države bodočnosti», moramo resnici na ljubo priznati, da o njej navadno ne govore socialisti, temveč njih bojeviti nasprotniki, če jih n. pr. vprašujejo, kako se bodo v «državi bodočnosti» zidale hiše, kdo bo tam vzgajal otroke, kdo bo dobil lepo, kdo pa grdo ženo i. t. d. Socialisti sami so hujši. Oni namreč za bodočnost sploh ne priznavajo «države», temveč

se jim sanja o nekakšni «svobodni družbi». To ni le anarhistična fraza, temveč komur se zljubi, čitati Marksa, Engelsa, Bebela i. t. d., se lahko prepriča, da hočejo odpraviti državo.

Na vsak način je «revolucija» beseda, s katero se naravnost bahajo. Sedanja družbo hočejo strmoglaviti — v tem oziru ni dvoma. Kdo je še slišal, da bi dobro vzgojen državljani veličal punt in prekucijo? Če vemo le to o socialni demokraciji, nam je jasno, da imamo opraviti s hudobijo.

Toda poslušajmo vendar, kaj pravijo socialisti. Nekam težko se je meniti z njimi, ker začenjajo kar od začetka sveta. Miroljuben rodoljub se spomni včasih na dijaška leta in je zadovoljen, če se ga ne nadleguje z rečmi, ki so davno pokopane in pozabljene. Socialni demokrat pa brska neprenehoma po preteklosti kakor kokoš po gnoju, češ, kdor hoče razumeti, kar je, mora vedeti, kaj je bilo.

In tako pravi:

Na svetu mine vsaka stvar, pa bo minila tudi sedanja družba. Ona ni od večnosti, torej tudi ne za večnost. Naše zemlje, našega solnca, celega našega svetovnega sistema nekdanj ni bilo in čeprav se bodo svetovi, ki jih vidimo, sukali še milione let po vsemirju, pride vendar čas, ko izginejo drug za drugim, da nastanejo zopet novi.

Navsezadnje — to je resnica, ki se lahko prizna. Učenjaki trdijo res take reči in jih doka-

zujejo. Še sveto pismo pravi, da je bil svet vstvarjen v šestih dneh, torej ga prej ni bilo. A kaj ima to opraviti s socializmom?

Čujmo:

Če svet ni večen in neizpremenljiv — pravi socialist — kako naj bi bila večna, neizpremenljiva, družba, prebivajoča na zemlji? Najprej je moralo biti bivališče za ljudi, potem so šele prišli ljudje — in sicer po dolgem, dolgem času — in ljudje šele so si osnovali družbo. A ker se se sami izpreminjali, se je morala izpreminjati tudi njih družba. Morala se je in v resnici se je. Ljudje, ki so tekali nagi po zemlji, ker niso imeli ne platna, ne sukna, ne igle, ne škarij, ljudje, ki niso našli gotovih hiš, miz in postelj, ljudje, ki niso znali užgati ognja, torej ne kuhati in ne peči, so morali živeti drugače kakor mi, ki nam služi par, plin in elektrika. Kaj so vedeli ljudje, ko so živeli po skalnatih brlogih, o gramatiki, o cerkvah, o gledališčih, kaj o šampanjcu, o svilnatih nogavicah in o literarni kritiki? . . .

Dobro, dobro. Saj vemo sami, da pred desetimi leti ni bilo električne železnice v Ljubljani in da izdelujejo v tobačnih tovarnah cigarete s stroji, dočim so jih prej sukali z rokami. Ampak to —

Ampak to, pravi socialist, nam kaže, da je tisto, kar je prišlo novega, izpodrinilo ono, kar je bilo starega. Kjer so nekdanj stale lesene kočice, so

danes hiše iz kamna in opeke. Lesene kajže so se morale umakniti, da so se mogle zidati nove palače. Kar je, mine in porodi se novo. Saj tudi človek umrje, otroci pa naraščajo.

Družba, v kateri živimo, je plod tisočintisočletnega razvoja. Najraznovrstnejše oblike skupnega življenja ljudi je gledal svet, a vse so morale izginiti, druga za drugo, da je nastal prostor za sedanjo. V jeseni popada listje z drevja, spomladi skopni sneg; kjer je bilo nekdanje morje, je danes suha zemlja; hrast se poseka in deske nastanejo iz njega; živali, ki so živele po širnih krajih zemlje, so izumrle; mesta je zasula lava in pepel iz ognjenikov; iz morja se vzdigne otok in celi kraji se pogrezajo v njem. Vse, vse se izpreminja, izginja. Edino naša družba, prav sedanja družba naj bi ostala neizpremenjena, nedotaknjena, taka, kakršna je, do sodnega dne? To se pravi, da bi moral obstati svet! Vse, kar raste, leze, hodi, bi naenkrat moralo dobiti večno življenje, ampak nič novega ne bi smelo priti vmes. Nobena misel se ne bi smela poroditi v glavi, ki ne tiči že v njej, vsaka iznajdba in vsako odkritje bi moralo biti izključeno, ničesar se ne bi smeli naučiti, ničesar ne pozabiti. Postati bi morali žive mumije, ki ne bi imele druge naloge, kakor varovati, kar je. Kajti če bi ostalo le življenje v nas, bi bile izpremembe neizogibne, ker življenje je izpreminjanje.

Morda pa — vprašuje socialist ironično — bi vendar radi živeli? Morda imamo celo voljo, živeti?

Zlodja! Tega pa vendar ne moremo zanikati. In — glejte! Že se spet smehlja:

— Torej imamo voljo, odpravljati staro in vstvarjati novo; torej hočemo izpreminjati, hočemo reforme. Še več: Hočemo revolucijo.

Hočemo revolucijo, kajti revolucija je večna. Ko se je odtrgal od solnca ognjeni obroč, iz katerega se je razvijala naša zemlja, se je javljala v večnem plamenu revolucija; ko je prva kal rastline prerila prst in pomolila vršiček na dan, je rastle revolucija. Ko je človek jemal prirodi kos moči za drugim, je rebeliral. Revolucija je bila, je in bo. Neumrjoča je kakor svet.

A po kakšni pravici jo preklinjate, miroljubni meščani in pravoverni kmetje? Da ni revolucija podrla fevdalnega absolutizma, bi imelo meščanstvo še dandanes edino pravico, plačevati davke, a kadar bi se prikazal plemeniti gospod, bi se moralo klanjati njegovim milosti kakor Kitajec mandarinu in če bi visokorodni grof oklofotal ali opljuval meščana, se ta še pritožiti ne bi smel. Da ni revolucija obunkala nekdanjega socialnega reda, bi bili naši kmetje še ponižni tlačani, ki bi jih oskrbnik upregel pred pljug, če bi se mu hotelo, hčerko bi si pa poklical gospod grof v graščino, če bi mu bila vseč za par noči.

Če je v sedanji družbi sploh kaj svobode, je to zahvaliti edino preklinjani revoluciji.

Ampak sedaj je stvar seveda drugačna. Nekdanji purgarček, ki se ni upal na ulico s klobukom na glavi, ima danes tisočake v hranilnici, gre po leti na Bled, pošilja hčerke v licej in z močjo denarja je velik gospod. Torej mu ni treba nič več revolucije, da bi mu razcapanci vzeli, kar ima!

Postojmo!

Gospoda — če se ne motim, čislate etiko. Moralo spoštujete nad vse in dobri kristjani ste. Celo načela imate. Ampak kje ostane pravzaprav načelo, če velja samo dotlej, dokler je Vam koristno? Kakšna etika je to, ki pravi: dokler se mi slabo godi, smem razsajati; kadar imam vsega dosti, mora biti mir?

Toda to le mimogrede, ker je krščanstvo nekdam učilo, da se ne sme storiti bližnjemu, česar se sebi ne želi. Vprašanje je pa to: Ali je sploh kak razlog, bati se za sedanjo družbo? Ali je naš sedanji človeški svet res tako krasan, da bi ga bilo treba ščititi s kanoni in z bojnimi ladjami, z ječami in z vislicami?

«Vse, kar je, je vredno, da pogine?» Če bi bilo mogoče, ohraniti družabni red, kakršen je, bi ne bilo vredno. Kajti če ne bi mogli ljudje osnovati boljše družbe, bi zaslužili, da prekosi opica človeka.

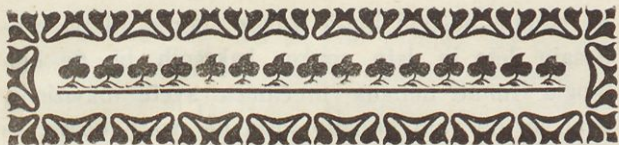
Resnica je pač, da je sedanja družba taka, kakršna mora biti. Razvila se ni, kakor dolga vrsta slučajev, brez reda in pravila zmetanih na kup, temveč po stalnih, neizpremenljivih zakonih, po katerih se je ravnal razvoj od začetka začetkov in se bo ravnal na veke vekov. Zato pod milim nebom ni kmalu kaj tako smešnega, kakor znani stok nad dvajset let starih ljudi, ki se neprenehoma spominjajo nekdanjih «zlatih» časov in začinjajo vsak stavek z vzdihom: «V mojem času...» Seveda je bil krompir takrat cenejši in znanci iz desetih fara so se shajali ob sejnih na kvante. Ampak doma so prižigali trske in kdor je hotel videti cesarski Dunaj, se je moral pripravljati na pot kakor Columbus, ko je šel odkrivat Ameriko.

V tem protislovju se sploh lahko zasači izmed desetih ljudi vsaj devet: Zjutraj preklinja socialiste, ki hočejo prekucniti sedanjo vzorno družbo, zvečer pa stoka, kako je sedaj vse slabo v primeri z njegovo mladostjo. Sreča je, da se ne zaveda, kako se bije po zobeh, ker bi ga sicer grdo bolelo.

Toda če je družba res morala postati taka, kakršna je, vendar še ni nikjer zapisano, da bi morali biti vsi ljudje zadovoljni ž njo. In gola resnica je ta, da je za milione ljudi sedanji svet pravi pekel. Katoliški filozofi, ki študirajo, kako bo hudič mučil grešne duše, se trudijo prav po nepotrebnem. Oči naj odpro in ozro naj se po

svetu, pa bodo našli tukaj mučeništva, da si ne more najženialnejši satan izmisliti hujšega.

Če bi bila beda tega sveta skrita, da bi se prišlo do nje tako težko, kakor do rimskega papeža, bi ne bilo čudno, da se ljudje potegujejo za sedanji «red» kakor cigan za svojo nedolžnost. Ampak kdor ne gre iz hiše in le čita časopise, ki dannadan poročajo o neštetih samomorih, o razširjanju tuberkuloze, o tatvinah in roparskih umorih, o eksplozijah, o sodnijskih razpravah z berači i. t. d. i. t. d., bi se lahko prepričal, da imajo vendar nekateri ljudje prav, če so nezadovoljni. Nihče ne pravi, da ni na svetu prav nič lepega. Ampak kaj pomaga lepota, če je nedosežna? In po deželah je vendar na tisoče ljudi, ki res ne užijejo nikdar nič lepega in dobrega ter bi se bili že davno sami pokončali, če bi ne bilo v dušah upanja. A koliko jih je, ki izgube še to, če jih je varalo leta in leta in poiščejo rešitev v vodi ali pa v ciankaliju? Nekoliko milionov jih je pa, ki si ohranijo upanje edino s socializmom, napolnjuočim jih s prepričanjem, da se mora izpremeniti življenje, ker imajo voljo in moč za to. Vi dobri kristjani, ki ne zasmehujete upanja v čudeže in v neznane moči, nimate pravice, rogati se upu, ki se oslanja na svojo, na znano moč, na moč, ki je tisočletja vstvarjala za druge in hoče končno vstvarjati tudi zase.

III.

Kako živimo ?

Kdo pa je pravzaprav zadovoljen v naši «prelepi, preljubljeni» družbi? Če bi razpisali najvišjo ceno za tistega, ki lahko dokaže, da še nikdar ni izražal svoje nezadovoljnosti, bi najbrže prišli v najhujšo zadrego, da ne bi mogli nikdar izplačati nagrade. Pač pa nimamo v vsakdanji matematiki številke, ki bi izrekla svoto večno nezadovoljnih in opravičeno nezadovoljnih ljudi.

Saj ne pripovedujemo nič novega. Kdo pa ne vé, da je tako? Koliko bistrumnosti je pa treba za spoznanje te resnice?

Ljudje božji, če imate oči in nekoliko časa, ne hodite v gledališče iskat tragedij. Okrog vas, pred vami, za vami jih je toliko, da jih vsi pisatelji vseh narodov ne spravijo v knjige in na oder. Ampak v gledališču vam teko solze v curkih, če pogine nedolžen človek, ki si je osvojil v treh kratkih dejanjih Vaše simpatije. V živem življenju

pa padajo pošteni ljudje kakor snopje ali pa prenašajo leta in leta muke, kakršnih bi ne bila mogla izumiti nobena mučilnica svete inkvizicije, a ne le, da vam nobena solza ne orosi očesa, še indignirani zakolnete, če vam kdo sporoči tako tiho tragedijo.

Kajneda: Človek je ustvarjen po božji podobi, če govorimo s svetim pismom; človek stoji na najvišji stopnji organskega razvoja, če poslušamo znanost. Kaj pa naj porečemo, ko vidimo, da živi na tisoče teh najvišjih bitij žalostnejše življenje od črne živine?

Tujec, ki bi prišel z Marsa ali s kakšnega Sirovega planeta, bi nas morda prvi dan visoko spoštoval. Videl bi bela mesta s krasnimi palačami in ponosnimi cerkvami; znanstveni zavodi bi se šopirili pred njegovimi očmi, da bi se jim moral klanjati in visoka umetnost bi ga kar oslepila. Potem bi mu pokazali bogate trgovine, skladišča, izložbena okna in povsod neskončne sklade vsakovrstnega blaga za potrebo in za najvišje razkošje. Odpeljali bi ga na deželo, umno obdelano in pokrito z zlatim klasjem, s sočno travo, z vinogradi in vrtovi in s šumečimi gozdovi. V umetnih parkih bi se lahko spočil v prijetni senci ob šumečih vodopadih in vodoskokih. Z luksurioznim brzovlakom bi ga odpeljali do morja; spotoma bi mu v naglici pokazali razne tovarne in razložili, kako ogromna bogastva se izdelujejo v njih. V luki bi ga

že pričakovali, ker bi jim brzojav ali pa telefon bliskoma sporočil njegov prihod in če bi bil že večer, bi se ob sijajni električni razsvetljavi lahko ogledoval ugodno kakor po dnevi. Videl bi velikanski promet na železnicah in parnikih, z razkošno jahto bi ga odpeljali na morje, razkazovali bi mu umne, koristne in prijetne naprave in ko bi imel vsega dosti, bi lahko v prvorednem hotelu počival kakor v Abrahamovem naročju.

Potem pa bi bilo dobro, da bi se kmalu vrnil tja, odkoder je prišel. Zaradi dobrega glasu naše zemlje si ne bi mogli želeti nič drugega. Kajti če bi ostal dalje, bi se njegovo spoštovanje razblinilo kakor radium v emanacijo. Nebeški dobrotniki! Saj je na svetu res vse polno lepot in toliko bogastva, da bi se lahko dobro godilo ljudem, če bi jih bilo dvakrat toliko po kontinentih in otokih, kakor jih je. Ali se jim pa res godi tako dobro?

V skladiščih imamo neizmerne zaklade živil, blaga za obleke in obutala, za hišno porabo i. t. d. V skladiščih, da! Ampak živi ljudje nimajo toliko črnega kruha, da bi šli zvečer z družinami lahko siti spat. Potepuhi! — pravite. Ljudje, ki jim smrdi delo! . . . Ali ne čutite, da vam stiskajo grlo te besede? Da jih izrekate samo v lastno tolažbo, pa že slutite, da nimajo pravega temelja?

Seveda, brezposelni ljudje so na svetu. Nekateri izmed njih ne marajo dela. Izprideni so. Pa niso vsi tako razcapani. Koliko jih je, ki jih dičijo

ponosni naslovi in vozijo se v prelestnih kočijah! Delo jim smrdi, ampak ker imajo dovolj denarja, imajo pravico lenariti in ljudje jih spoštujejo prav zato, ker ne delajo nič. Čudno spoštovanje! Ampak vsakdanje.

Drugi so razcapani. Po ulicah se klatijo, dokler jih ne zaloti prvi policaj. Potem jih vtaknejo po primernih paragrafih v luknjo in kadar pridejo spet med ljudi, se potepajo do prvega paragrafa in do prvega žandarja. Naposled jih kaznilnica pokoplje na državne stroške. Zaničevani ljudje, ki zaničujejo življenje.

Toda — kdo nam je dal pravico, da jih zaničujemo? Ali je to zaničevanje res pošteno? «Zakaj pa sovražijo družbo? Zakaj ji pa škodujejo, kjer le morejo? — pravite. Da. Ampak — zakaj naj bi jo ljubili? Kaj jim je pa družba dala, ko so v nežni mladosti, brez varstva, brez dobrega navodila, vedno lačni, vedno raztrgani, zašli med potepuhe, ki so jih naučili, da se ima, kar se vzame in da se jemlje, kakor se pač more? Ali jih je družba takrat ljubila? Ali se je potrudila, da bi jih rešila? — Prijatelji, tudi vi se maščujete, če se vam stori krivica, in mislite, da je vaše maščevanje opravičeno. Odgovoren je, kdor vam je storil krivico.

Ej, tudi potepuhi in zločinci se maščujejo. Morda multiplicirajo, kadar povračajo. Ampak po vaši logiki ste odgovorni vi in če bi morali komu

posvetiti zaničevanje, tedaj — družbi. Izročila jih je hudodelstvu, oni pa trgajo njegove sadove. Kruha jim ni dala, pa si ga jemljejo, kakor vedo in znajo. Delati jih ni naučila, pa lenuharijo. Druge strehe ni zanje kakor v ječi, pa jo poiščejo, kadar je hladno.

Toda nikar ne stiskajmo nalašč oči. Potepuhov, ki nočejo delati, je na svetu. Nenormalni ljudje so, ki so jim družabne razmere vzele socialni čut.

A morda bi še prišli do konca v sedanjih družbi, če ne bi bilo mnogo več takih ljudi, ki ne delajo, ker — ne morejo. Ne govorimo o pohabljenih. Za nje bi družba lahko poskrbela, če bi bila v praksi tako krščanska, kakor je z jezikom. Na zdrave ljudi mislimo, na moške s krepkimi udi in čvrstimi mišicami, izurjene v delu in vendar brez dela.

Dragi sosed, ki se ti tako lepo podajata pisani «šlafrok» in dolga pipa — ali si že kdaj vprašal, kako vendar živi delavec po cele tedne in mesece, ako nima zaslužka? Ker čitaš časopise vsak večer, moraš vedeti, da je ta prikazen skoro vsakdanja. Seveda te bolj zanimajo tiste «novice» o ropih, nesrečni ljubezni, o aristokratičnih škandalih, novice, ki so v malem tako podobne «Grofici beraci» kakor mlada lisica stari; ampak ker imaš nekoliko akcij in hranilnih knjižic, pogledaš nekoliko vendar tudi gospodarski del. Čital si torej

večkrat o krizah. Take reči se godé povsod, celo pri divjakih, ako so zašli med nje Evropejci in Amerikanci. Ali ti je pa že kdo povedal, kako zadene industrialna kriza delavce? Letos so pozimi v Ameriki našteli štiri milione brezposelnih delavcev. Štiri milione! Niso ušli iz tovaren in se jim ni pristudilo delo. Leta in leta so nosili svoje zdrave kosti v kapitalistična podjetja in so tam puščali svojo živo moč, ki se je na čudovit način izpreminjala v vsakovrstno blago. Tisti krasni servis iz svetle kovine, ki ga imaš na kredenci v obedovalnici, se blišči, kakor da bi bil vzet iz solnca; dragi sosed, v teh prelepih posodicah tiči dober kos delavskega zdravja in nikar naj ti ne pokvari obeda zavest, da je bil ves poškropljen z delavskim znojem, morda tudi z delavsko krvjo.

Leta in leta so delali močje v tovarnah in rudokopih. Za svoje zdravje, ki je ostajalo tam, so dobivali mezdo. Bila so leta, ko je njih posejano zdravje rodilo preobilen sad in kapitalisti so govorili o imenitni konjunkturi. Sadove so pospravili v svoje blagajne, ki imajo čudovito lastnost, da se razširjajo kolikor je treba. Delavci pa so dobivali «mezdo». Zanje je bila dobra industrialna letina brez pomena.

A ko je nenadoma prišla suša, so ostali delavci pred yrati. «Ni zaslužka,» so dejali kapitalisti. Ničesar niso zakrivili delavci, a vendar so naenkrat obsojeni na najhušjo kazen: Na stradanje.

V kratkem času se jih je nabralo štiri milione. Pomorske družbe niso imele dosti parnikov, da bi bile sprejele vse zbegane ljudi, ki so se v obupni uri hoteli vrniti v domovino, katero so bili zapustili, ker jim ni dajala kruha. Na tisoče jih je odšlo v Evropo, stradat doma, a še jih je ostalo v Ameriki štiri milione. Brez dela, brez denarja. Najprej se je oglasila revščina, potem pomanjkanje, pa stradanje, pa lakota, pa brezstrešje, pa obup.

Dragi moj, vem, da se nikoli nisi ukvarjal s takimi mislimi. Toda moral bi se, kajti verjemi: Dotikajo se tudi tebe. Pomisli: Včeraj je bilo dela in zaslužka. Življenje ni bilo knežje, ampak živelo se je. Če ni bilo fazanov, je bila slanina. Jedlo se je zjutraj, opoldne, zvečer; popil se je kozarec vina, vrček piva. Vsi so bili dostojno oblečeni. A danes se vrtil tisočerm v glavi; v vseh možganih kljuje vprašanje: Kaj bo?

No, začetkoma se prebije. Od zadnjega tedna je še nekaj denarja v miznici. Varčevati se mora, ker nihče ne vé, kdaj pride zopet kaj v žep. Če je žena pri hiši, mora napeti vso svojo pamet, da iznajde cenejše kosilo in večerjo. Par tednov se bo potrpelo, potem, ko bo zopet dela, se že polagoma popravi vse. Toda par tednov mine in dela ni. Še nekoliko tovarn se je zaprlo; še par tisoč delavcev je na cesti. Tovariš, ki bi bil v najhujši sili posodil kaj malega, je sedaj sam brez

zaslužka. Skrb narašča. Morda je drugje kaj dela? Slabše bo plačano, toda sila kola lomi. V časopisih so včasih taki oglasi. V mestu so posredovalnice. Ampak preveč jih je, ki iščejo zaslužka. Treba se je že ob štirih zjutraj nastaviti, da ne pride kdo bolj zgodaj. Toda — kje dobiti dela za štiri milione? . . . Morda vendar — jutri, če ne danes. Jesti se mora pa tudi danes. Brez denarja seveda ni nič. V hiši pa ni več vinarja.

Zastavnic! . . . Hudo je, ampak kaj! Kadar bo zaslužka, se že rešijo cape. Polagoma se znese tja vse, kar sprejmo! Previdni so tam, kajti preveč je gostov. Naposled tudi tukaj ni več pomoči. In gospodar terja najemnino. Dva tedna že čaka, pa «ne more več». «Boga zahvalite, da vas vržem le na cesto . . .»

In kaj sedaj?

Nekaj ropotije, ki ni za nobeno rabo, žena, par otrok, obupen oče; v daljavo drži cesta, nad glavami je nebo, v glavah pa prazno — prazno . . . kakor v želodcih. Kaj? Kam? . . . Vprašanje, vprašanje — odgovora ni.

Na to še nikdar nisi mislil, sosed? Ne, nimaš prav! Take reči se ne godé samo v Ameriki. Tudi Evropa se industrializira in rodi krize. Tudi pri nas, tudi pri nas. Stradalci ti nič niso mar, praviš? Sam imaš toliko, da ne pogineš, meniš? No, tudi akcij-ke družbe so že bankrotirale in nikjer ni zapisano, da se ne bo v tvoje deln'ce danes, jutri lahko zavijal sir, če ga bo kaj. In hranilnice, še

če so katoliške, niso zidane na skali, ki je Peter Ampak če te do smrti ne doleti nič takega, vendar pomisli malo: Na tisoče ljudi je brez dela; pridne roke morajo počivati, ker nimajo same oblasti nad delom. Očetje stiskajo pesti, ženam upadajo obrazi, otročiči bolehajo, jokajo in staršem se krči srce. Medle oči se ozirajo na vse strani, iščejo, čakajo — tu ni nič, tam ni nič — nikjer ni nič! Trenotek za trenotkom je strašnejši. Stradati je hudo, gledati svojce, otroke, ki stradajo, je grozno. Seveda — tudi — krasti je grozno — in ropati — in ubijati. Ampak gledati male otroke, ki hirajo, umirajo, a krožnik juhe bi jih morda rešil . . . ! A kapljice juhe ni, če je ne — vzameš! In v glavi se vse vrti; v ušesih šumi otroški stok in možgane grabi blaznost, divja, strašno boleča blaznost in navsezadnje se stisne pest —

Sosed, sosod, vendar bi bilo dobro, da pomisliš!

IV.

Hudobec, Mora & Co.

Ponoči in podnevi vidimo strahove, če slišimo, da napreduje socialna demokracija in se razširja socializem. Čudno! Kako da imamo časa za to? Kako da je za take strahove še kaj prostora na našem obzorju? Ali res ni v sedanji družbi nič drugih strahov? Ali jih ni toliko, da se jih rešijo naše misli komaj v nedeljo, če zlezemo na hrib, pa nas včasi zasledujejo še tja?

Svet ne more biti paradiž, ker je bil Adam tako neroden, da je šel Evini kači na limanice. V potu svojega obraza si mora človek služiti kruh, ker ga je tako srbelo, da je moral poseči po prepovedanem jabolku.

Dobro. Paradiž ne. Ampak zakaj bi svet moral biti pekel in zakaj bi moralo biti na zemlji več peklenščkov kakor v hudičevem taboru? Tega nečjejo razumeti socialisti in zares je težko dokazati,

zakaj se mora ljudem na zemlji slabše goditi, kakor grešnim dušam v vicah?

Pa — pravite, da ni tako hudo na svetu. Seveda, to pravite le tedaj, če so se skrbi slučajno nekoliko skrile za peč. Danes govorite tako. Počakajmo vendar par dni; prav kmalu bodo vaše besede drugačne. Če pa hočete misliti malo več, kakor prav na sedanji trenotek, se boste spomnili tolikih grdobij, hudobij, težav in križev, da boste končno sami priznali: Na zemlji vladajo hudobec, satan in tovarišija.

Toda resnice vendar ne boste rekli. Na svetu vladajo ljudje. Le da je njih vladanje tako omejeno, da je tudi najmočnejši vladar še suženj, najsi se ne zaveda svoje odvisnosti. Ljudje vladajo, ampak vladajo samo navidezno tako kakor hočejo, v resnici pa tako kakor morajo, kajti nad njimi je moč razmer.

To trditev štejejo zagovorniki sedanje družbe kaj radi socialistom v greh, češ, to je orientalski fatalizem, ki bi vzel, če bi bil opravičen, človeku vse dostojanstvo in vsako upanje. Ako je človek slepa igrača nekake skrivnostne moči, ki jo imenujete «razmere», tedaj je njegovo življenje zgolj karikatura, vsako stremljenje nezmislno, edino pametno pa bi bilo, leči na hrbet, pa čakati, kaj ukrenejo razmere.

Gotovo — če bi bil socialistični nauk fatalističen, tedaj bi bilo morda še pametneje, vzeti sa-

mokres pa ga izprožiti vase. Kajti če hoče fatum našo smrt, moramo itak poginiti; če nam je pa dosojeno življenje, nas ne more ubiti nobena kroglja.

Toda trditev, da stoji socialna demokracija na fatalističnem stališču je, če ne hudobna, pa vsaj zoprno zofistična. Moči razmer se seveda ne da utajiti. Če sem v puščavi, kjer na dvajset kilometrov naokrog ni ne studenca, ne mlake, če nimam pri sebi kapljice vode ali druge tekočine, solnce pa žge, da bi smatral pekovsko peč za ledenico, tedaj bom trpel žejo, pa če bi imel tisočake v žepu in najabsolutnejšo voljo, da se napijem. In če me sreča v trenutku, ko mislim, da moram žeje umreti, človek s sodom vode, pa mi je ne dá radovoljno, mu je najbrže vzamem, če le morem, dasi ravno vem, da je rop pregrešen in prepovedan.

Ampak socializem ni nikoli trdil, da je človek slepo orodje slučaja, ali razmer, ali fatuma. Človek je plod razmer; z močmi, ki so mu jih dale razmere, pa zopet vpliva nanje in jih izpreminja; s tem pa neposredno vpliva na človeka, ki bo plod teh izpremenjenih razmer in ki bo po svojih lastnostih zopet vplival nanje.

Iz tega sledi: Danes smo taki, kakršne so nas napravile današnje razmere; jutri pa bodo razmere take, kakor jih napravimo mi in v teh razmerah bomo sami taki, kakršni bomo nujno morali biti.

Na svetu je dandanes hudo. Človek bi mislil, da so ministri veliki gospodje in da se jim dobro godi. Pa se vendar jeze nad vsako opozicijo in kritiko in bore malo jih je, ki bi umrli s portfeljem v roki. Najbogatejše trgovske hiše se podirajo, mogočni voditelji držav in narodov žive v večnem strahu pred bombami in bodeži, slavni prvaki imajo nesrečno in bedno rodbinsko življenje. Kadar zmaga odkritosrčnost, prizna skoraj vsakdo, da je nezadovoljen. Če bi se zbralo vse tarnanje v en glas, bi ne bilo slišati nobenega družega ropota na svetu.

V svoji kratkovidnosti pa iščejo ljudje «krivca». Kdo je tisti hudobec, ki nas peha v nesrečo?

Kar pa pride socializem in pravi: Tistega osebnega satana, ki ga iščete, da bi mu naložili vse grehe sveta, sploh ni, ampak godi se vam tako, kakor se vam mora goditi v razmerah, kakršne so. In če si hočete pomagati, ne tarnajte, ne podstajljajte nog posameznikom, temveč izpremenite razmere sebi v korist.

Toda če smo dospeli do te točke, pride najvažnejše vprašanje: K a k o ?

Nikar se pa ne prenačimo. Najprej moramo vedeti, kaj nas najbolj teži v sedanjih razmerah. Ne «kdo», pač pa «kaj» je krivo, da nismo srečni? Rekli smo že, da ne moremo iskati nebes na zemlji. Človek je nepopolno bitje, tudi vsi ljudje skupaj so nepopolni, že zato si torej ne morejo

urediti brezpogojno popolnih razmer. S takimi vprašanji so se ukvarjali nekateri utopisti, ki pa tudi niso dosegli ničesar, ker je bilo nemogoče. Pač pa smemo vprašati: Kakšna bi morala biti družba, da bi dala svojim članom toliko sreče, kolikor je more uživati človek po naravi. Kaj ovira v sedanji družbi tako srečo? Kdo je tisti «hudohec»?

Prijatelji! Nihče nas ne posluša. Lahko smo torej odkritosrčni. V večji družbi je to težko, kajne? V mladosti so nam toliko pripovedovali o idealizmu, da nas je sram priznati svojo materialno naravo. Visoke cilje moramo imeti, kolikor mogoče take, da jih sploh ne morejo izraziti besede človeškega jezika. Prostaško je, govoriti o želodcu, o raztrganih hlačah, o dolgovih. Ampak ker so vrata res zaklenjena, snamemo lahko tisto nerodno krinko, ki jo zaradi svete konvencionalnosti nosimo noč in dan, in prav po tistem povemo, da nas vendar nobeno vprašanje ne muči tako, kakor materialno. Nobeno drugo nam ne prizadene toliko skrbi in obenem nam nobeno ni tako gnusno. Če imamo gmotne brige, je vsaka druga misel potlačena v ozadje. Celo spolne reči premaga kručenje v želodcu.

V šolskih knjigah so različne povesti, s katerimi se hoče izpodnesti ta resnica. Čitali smo ginljive istorije o učenjakih in umetnikih, ki so v podstrešnih izbah trpeli mraz in lakoto, pa so

vendar svetu darovali neprecenljiva dela. Ampak v knjigah je bilo tudi zapisano, da je zemlja središče sveta in solnce z vsemi zvezdami se pohlevno suče okrog nje. Ob bistrih potokih žive nedosežno lepe Vile; blagodarne Rojenice polagajo otrokom neskončno srečo v zibelko in dobrosrčni škrti odpirajo svojim ljubljencem oslepujoče podzemeljske zaklade. Tuptam verjamejo ljudje take bajke, zato pa vendar niso resnične. Kaj naj človek velikanškega izume nocoj, če je moral davilakote umreti? Pa kaj naj sploh dokažejo posamezne izjeme, če jih je kaj? Če možgani ne dobe hrane, prav tako ne morejo delati, kakor ne roka, če je izgubila moč. In še hujša kakor dejanska lakota, je morda gmotna skrb, tista skrb, katere se reši v sedanji družbi komaj neznatna peščica ljudi.

Ali je ta skrb neizogibna? Kje tiči njen glavni vzrok? Če ga najdemo, tedaj imamo hudobca. In potem lahko preiščemo, ali ga je moči ugonobiti in kako? Poiščimo ga torej!

V.

Vzrok.

Pravovernim katoličanom je lahko. Ni se jim treba mnogo ukvarjati, če hočejo vedeti, zakaj ni popolne sreče na svetu. Naj bi Adam in Eva ne bila grešila, pa bi bila še danes v paradižu, kjer ni bilo nikakršnega pomanjkanja. Košček jabolka je torej kriv, da morajo ljudje trpeti zlo v vseh mogočih podobah.

Katolicizem je velik in močan, ampak ljudem vendar navadno ne zadostuje njegovo tolmačenje. Naši starši v raju so okusili sad spoznanja in od tistih dob nas preganja apetit. Tudi mi bi radi spoznali, a lepa pravljica o paradižu nam ne pomaga v tem. Če smo vsi Adamovi sinovi in zaradi njegovega greha obsojeni, nam ne gre v glavo, kako da je kazen tako neenaka. Kako da ima eden za kazen palačo in vilo ter pet milijonov dohodka na leto, drugi pa beraško malho in žandarja za petami.

«V potu svojega obraza si boš služil kruh» — je bilo rečeno človeku. Morgan je človek, knez Švarcenberg je človek, Pij X. je človek, učitelj Tesnopasnik je človek, zidar Strmogled je človek. To je prirodoslovna resnica. Ampak kje je ostala ona druga resnica o potu in kruhu? Težko bo kdo videl Morgana, Švarcenberga, Pija in še marsikaterega takega, da bi se potil za svoj kruh, kateremu bi navadni ljudje najbrže rekli pogača in pečenka. Tesnopasnik in Strmogled se pa pogostoma potita tudi brez kruha.

Bodisi torej že kakorkoli s katekizmom — zadoščati nam ne more njegovo razlaganje. Če hočemo spoznati vzroke, se moramo že nekoliko potruditi, da jih najdemo. Ampak le nikar strahu; tako težko to ni, kakor junaštva kraljeviča Marka.

Da more živeti, potrebuje človek predvsem hrane, obleke in stanovanja. Če ima vse to, je njegovo življenje še borno. Ampak če nima hrane, tedaj sploh ni življenja.

Vsi vemo, da se živež prideluje z delom. Če bi komu podtikali, da ne vé tega, bi bila žalitev nesramna. O puščavnikih pripovedujejo, da so živeli ob koreninah in kobilicah. Ampak malokdo ima tako dober želodec. Še takemu mesu, kakršnega je jedel kralj Atila izpod svojega sedla, bi se ne ripvadel vsakdo in še tistega ni bilo brez vsega dela.

Na vsak način pa je treba dosti dela za vsakdanji «kruh», ki ga potrebujejo količkaj civilizirani ljudje.

Ampak česa je treba za delo?

Zmožnosti na vsak način; zdravih rok, zdrave pameti, primernega znanja. Toda čudno: Človek ima lahke vse to, pa vendar — nima dela. Strašno neumno je to slišati. Če hočem delati, kdo bi mi mogel braniti? Krepak sem, mlad, znam, kar je treba — in vendar? Prijatelj, in vendar ne smeš delati, če ti ni dovoljeno. Če se ti ne da dela! Nezaslišana logika je to, pa je vendar oficialna logika kapitalistične družbe. Delati se mora po božjem in človeškem zakonu; angel je napovedal človeku pot obraza njegovega, postava preganja človeka, ki mu smrdi delo — seveda le tedaj, ako je revež. Ampak — prepovedano je delati, če se človeku ne podeli delo!

Kako je ta očitna blaznost mogoča?

S samimi rokami in s pametjo se ne more delati nič. Treba je tudi snovi, n. pr. za kruh moke, drože, soli i. t. d., za moko žita, za žito semena; razven tega pa delavnih sredstev. Tudi če imam vso tvarino za kruh, ga ne morem zmešati, zmesiti in speči s palci na dlani, ampak treba je za to raznih priprav.

Teh pa nima tisti, ki bi rad delal, ampak drug človek, ki se mu pravi gospodar. Če hočem delati, ga moram prositi, da mi dovoli. Ako pravi

«ne», je pa «ne»; in če pravijo vsi mojstri, kar jih vprašam, «ne», mi ne pomaga živ krst, da bi delal in izpolnil božjo postavo. A če ne dobim dela, tudi nimam kruha. In tako je moj obstanek, je moje življenje v rokah drugih ljudi, ki morda sami ne znajo, kar znam jaz, ki pa oddajajo delo po svoji volji, ker — so gospodarji delavnih sredstev.

No, kruh se izdeluje še marsikje po malih pekarnah. Ampak pomislimo na druge potrebščine, ki jih vstvarja delo s pomočjo velikih, velikanskih in dragih delavnih sredstev, s pomočjo ogromnih strojev v ogromnih tovarnah. Polagoma izpodrivajo taka velikanska podjetja sploh proizvodnjo v malem. Nekdaj si je vsakdo naročeval hlače in suknje pri mojstru krojaču, ki je imel nekoliko igel, vatel, škarje, gladilo, niti, pa mu je to skoraj zadostovalo. Pa je prišel stroj za šivanje in mojster, ki ni hotel zaostati za drugimi, si ga je moral omisliti. Pa se je stroj povečal, prišli so še drugi, komplicirani stroji. In danes je tako: Če imam dovolj denarja, si postavim velikansko poslopje, namestim vanje čudovite stroje, najamem ljudi, ki znajo ravnati z njimi, v skladišče naložim ogromne kupe suknja in družega blaga in tedaj se začne: V eni sobani režejo delavci rokave, v drugi hlačnice, v četrti jih sestavljajo s stroji, v peti delajo žepe in na krajih se skladajo gotove obleke razne mere, pa gredo v prodajalnice, krojaški mojstri

pa stiskajo pesti, ko gledajo, kako hodijo njih nekdanji odjemalci v tovarniško prodajalno, oni pa — nimajo dela.

Ne le delavec, temveč tudi mojster ne more delati, če ga je volja, ampak če dobi dela. In če ga dolgo ne dobi, izgine vsak razloček med njim in delavcem, končno je sam proletarec, kakor oni in mora iti prosit v tovarno, ki ga je uničila, za delo. A če v tovarni nočejo, jih ne prisili nihče, da mu dajo dela.

Kdo še ni slišal prismojene trditve, da socialna demokracija uničuje rokodelstvo in da hočejo socialni demokratje proletarizirati srednje stanove? Češ: Kadar bodo na svetu sami proletarci, zmaga socialna demokracija . . .

Tudi to je tak strah, ki ga slikajo na vse stene. Pa je žalostno, da se tresejo ljudem hlače pred takimi strahovi, kajti v svojem trepetu ne vidijo tistih strahov, ki hodijo res po svetu in bašejo ljudi v svojo vrečo kakor parkelj na Miklavžev večev.

Srednji stanovi propadajo, to je že res. Ampak ne uničuje jih socialna demokracija, ki bi jim le rada odprla oči. A večinoma miže taki ljude, kakor tisti veliki tič v Sahari, ki skrije glavo, pa potem misli, da ni nevarnosti, če je ne vidi. Nekoliko več možganov bi se pa vendar lahko prisodilo ljudem, kakor noju.

Kapitalizem in velika industrije sta nerazdružljiva. Z veliko industrijo ne more mala obrt trajno konkurirati, kajti sto je bilo od nekdanj več, kakor ena; mali mojstri so v tem popolnoma podobni delavcem, da si ne morejo kupovati tistih velikih in dragih strojev, ki jih rabijo bogate tovarne in konec je ta, da se mora mala obrt umakniti veliki industriji. Ne, ker hočejo socialni demokratje, ampak ker je kapitalizem močan.

Poglejmo doma v velika mesta. Na tisoče je bilo tam krojaških mojstrov, ki so delali za privatne naročnike. Tekmovali so med seboj, ampak stvar ni bila prehuda; če ni bilo dela za deset pomočnikov, ga je bilo vsaj za dva in ob tem se je že živelo. Pa je prišla velika manufaktura. Ljudje so začeli hoditi v velike prodajalne, kjer je gotovih oblek na izbero, za vsako velikost in vsake kvalitete. Človek dobi obleko takoj, ni mu treba parkrat pomerjati, čakati, jeziti se, če ni mojster gotov o pravem času i. t. d. Vse je bolj priročno in navadno tudi ceneje. Samostalni mojstri, izvzemši nekatere, ki so slučajno «slavni», so izgubili svoje naročnike in zaslužek, s tem pa tudi samostalnost. Veseli so morali biti, če so jih velike tvrdke sprejele v službo in postali so «Stückmeisteri». Kje pa je razlika med njimi in pomočniki? Komaj v imenu!

Socialna demokracija razlaga, da je tako in zakaj je tako, strahopetneži pa kriče: Socialna demokracija je kriya!

Srednji stanovi pa imajo tudi «dobre prijatelje», ki razumejo socialna vprašanja tako kakor zajec na boben. Oni hočejo rešiti malo obrt in zahtevajo zakone, ki naj ustavijo razvoj kapitalistične industrije.

Kako neki, ljudje božji? Vsi bi se krohotali, če bi prišel človek in bi dejal: «Prepovedati se morajo železnice». Kdo pa verjame, da je to mogoče? Takrat, ko so napravili sedanjo južno železnico, pred okroglimi šestdesetimi leti, je ta nova kočija odjedla kruh neštetim voznikom. A sinovi teh voznikov bi se danes sami lepo zahvalili, če bi se odpravile železnice.

Živ krst ne verjame, da bi bilo to sploh mogoče. Pa je vendar tudi železnica plod tehničnega in kapitalističnega razvoja. Kako naj se pa ustavi razvoj kapitalizma na katerem koli drugem polju? Miljarde ne požirajo samo vinarjev, ampak tudi milione. Ne le male obrtnike, temveč tudi manjše kapitaliste uničuje veliki kapitalizem. Tako je kakor v vodi: Malo ribico požre večja, to pa še večja. Amerikanski «trusti» so znali spraviti produkcijo raznih izdelkov popolnoma v svoje kremplje in ob tej koncentraciji je šel tudi marsikateri bogatin rakom žvižgat in žabam gost. A naše akcijske družbe, naši karteli so samo začetki «trustov». Kakor se je postavil kapitalizem v Ameriki, tako se postavlja tudi po Evropi in kdor se z bikom bori, je morda junak, modrijan pa ne.

Os, okoli katere se vrti ves ta proces, so pa delavna sredstva. Noben mali obrtnik si ne more napraviti takih kakor velekapitalisti, seveda tudi noben delavec ne. Ker je ločen od delavnih sredstev, ne more delavec užiti plodov svojega dela, mali obrtnik pa ne konkurirati z veleindustrialcem. V modernem gospodarstvu odločuje, kdor ima delavna sredstva, kdor jih nima, je pa suženj. Rešiti se sužnosti, se torej pravi: Dobiti delavna sredstva.

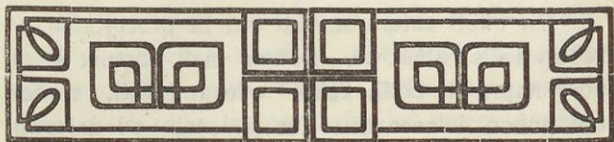
To je strašno, kajneda?

Ali pa ni bolj strašno, trpeti že danes bedo, pa vedeti, da bo otrokom še hujše, ker se bo kapitalistična moč še povečala? Danes je mali mojster fižol in krompir; v par letih sin še kaše in močnika ne bo imel.

Ampak socialna demokracija — to so strahovi!

Kdor hoče po sili biti slep, mu ni moči dati zdravega vida. A delavci ne ostanejo slepi. Pa se vsaj ne čudimo, če delavci napredujejo s svojimi «strahovi», drugi pa propadajo.

VI.

Od nekdanj je bilo tako!

Najhujši strah je ta, da hoče socialna demokracija «vpeljati» nekaj, česar še ni bilo nikoli. Prekucniti hoče družabni in gospodarski red. Ali ni to blaznost, ko je bilo vendar od nekdanj tako?

Seveda! Če bi bilo res, da je bilo gospodarstvo na svetu vedno enako in da se ni nikoli izpreminjal družabni red, tedaj bi bili socialni demokratje norci, ne pa strahovi. Toda čudno je, da se s tako neumnostjo še lahko lové kalini v človeški podobi.

Danes vidimo parne stroje, električne motorje, čudovite akumulatorje, železniške lokomotive, parbrode — odrasli otroci pa mislijo . . . ne! Nič ne mislijo, ampak kar tako se jim zdi, da morajo biti kapitalisti lastniki delavnih sredstev in da sploh ne more biti drugače. «Ker je bilo od nekdanj tako».

No, prijazni katoličan, kdo pa je imel delavna sredstva v Adamovem rajju?

Dà — takrat ni bilo delavnih sredstev, kajti ni bilo dela. Blagor nam, če bi ob sami lenobi dobivali vse, kar potrebujemo za življenje. Le nekoliko dolgočasno bi menda bilo. Pa pustimo raj, ki je izgubljen. Vprašajmo rajši učenjake, kakšna delavna sredstva so imeli ljudje v najstarejših časih. Da ni bilo električnega pluga, bržčas ni treba dokazovati; saj ga še dandanes nimajo pravpovsod. A semtertja ga že imajo, le verjemite, sosed! Najstarejši ljudje pa niso imeli niti lesenega; tudi sekire niso imeli in motike in grabelj. Kajti vse to je moral izumiti človek; na drevju niso nikdar rasle take ropotije.

Če nam ne bi dokazovale stare najdbe, bi nam morala dopovedati sama pamet, da niso prvi ljudje imeli nič drugega kakor naravo in njene surove snovi. Neobdelani kamen je ležal na tleh in to je bilo prvo človekovo orodje in orožje. Nadomestoval mu je kladivo in meč, sekuro in puško. Bil je njegovo prvo delavno sredstvo, a zanj takrat prav tako važen, kakor danes lokomobil in Kruppov top za nas.

A ne pozabimo glavnega vprašanja: Čega v o je bilo delavno sredstvo? Ker je bila zemlja malo obljudena in človek tudi še ni poznal denarja, smemo verjeti, da ni bilo kapitalistov, ki bi bili že takrat zagrmeli strahovite besede: Kdor hoče

dela in kruha, se mora vpreči v našo mašino! Lastnik delavnega sredstva je bil, kdor je delal!

Kamen ni ostal surov, kakor ga je razmetala природа. Človek se je izuril in si je napravil iz njega vsakovrstno orodje. Kdor ga vidi danes, mora občudovati spretnost tistih rok, ki so izdelovale iz prostega kamna ne le praktične, temveč tudi lepe sekire, mogočna kladiva in najfinejše igle. Tisočletja je bil kamen najvažnejša snov in spomin na njegovo znamenitost se je dolgo ohranil. Židje n. pr. so smeli pri neki verski ceremoniji rabiti samo kamnen nož, ko so že davno znali obdelovati kovine.

Dobro vemo, da se je to temeljito izpremenilo. Človek se je polastil bronca, začel je rabiti železo, že prej seveda se je seznanil z ognjem in njegovimi čudeži, naučil se je izdelovali jeklo.

Ampak ne pozabimo: Nekdaj je bil delavec lastnik delavnega sredstva. To je važno, kajti s tem je nesmrtno blamirana tista ošabna trditev: Od nekdanj je bilo tako! Prav nasprotno je res: Nikoli ni bilo tako, kakor je danes. Še včeraj je bilo nekoliko drugače in jutri, prihodnjo uro, bližnji hip bo spet drugače, kajti čas je izpreminjanje.

Pameten človek ne želi, da bi se vrnili časi, ko so ljudje prebivali v brlogih, iz katerih so s strahovitimi boji prepodili divje zverine. Kolibe na kolih sredi jezer niso naš ideal. Tudi ne zdihu-

jemo po časih Nomadov, ki so imeli domovino danes tukaj, jutri tam. v vsaki pa enake križe in težave. Ne nazaj, temveč naprej hočemo.

Konservativci — vsi nasprotniki socialistov so namreč konservativni — pravijo, da se mora ohraniti, kar je. A nikoli se ni ohranilo, kar je bilo. Vse, kar se je porodilo, je umrlo, kar je nastalo, je izginilo. Ako bi bili gospodje tako dosledni kakor se delajo; bi morali storiti nekaj strašno neumnega. Če je namreč res vsaka revolucija «ilegitimna», torej nedopuščena, tedaj bi se morale najprej prekleti vse revolucije, ki so že bile in izbrišati bi se morali praktično vsi njih sledovi.

Pa prevdarite, stric Matija, ki se z vsemi štirimi držite starega, kaj bi se tedaj moralo zgoditi! Hlače dol! Kajti nezakonite so; gospodarska revolucija jih je porodila. Ven iz hiše, ki je bog ni ustvaril, ne priroda sezidala! V prah ž njo. Proč z mesti in vasmí, s plugom, s knjigami, z vozom, z domačimi živalmi! Smrt kulturi in civilizaciji! Nazaj v gozde, v puščave, nagi, brez orodja, ognja, strehe! Kajti samo tisto prvotno divje življenje divjega človeka je bilo legitimno; vse, kar je pozneje prišlo, je rodila revolucija!

Sapo vam je zaprlo, striček? Le potolažite se! To se ne bo zgodilo, pa če bi nam tisoč fanatičnih prorokov začelo hvaliti blaženost «naravnega življenja». Toda sedaj bodite pravični. Če je bilo doslej dobro, da je napredoval svet, tedaj vam

mora biti vseč, da gre še naprej. In če so pri-
vatni kapitalisti v večnem izpreminjanju postal
lastniki delavnih sredstev ter skoraj neomejeni go-
spodarji, vam mora biti prav, da izpremeni bodoči
razvoj tudi to. Pa verjemite: Za glavo ne pojde.
Ne plašite se strahov, ki jih ni!

VII.

Kako pa bodi?

Torej — dobro! Da se po svetu ne cedi med in mleko, priznamo. In da si vsi želimo zboljšanja, ne tajimo.

No da! Saj se pehamo takorekoč od rojstva do smrti za košček kruha; če ga imamo, bi si ga radi zavarovali. Potem bi ga radi priskrbeli ženi, otrokom. Če je že kruh pri hiši, bi človek rad imel še kaj družega, nekoliko ugodnosti, udobnosti, zabave. Za samo delo vendar ne moremo živeti; pravzaprav res ni življenje, delati po dnevi kakor konj, ponoči pa spati, da se more drugi dan zopet delati. Človek živi pravzaprav šele v tistih urah, ko je sam svoj gospodar in teh je res malo . . .

Aha! Zakaj, prijatelj, se torej jeziš nad socializmom?

Saj se ne — praviš! «Nekoliko smo vsi socialisti — dandanes».

Le tega nikar ne reci socialnemu demokratu. Nasmejal se ti bo tako, da te bo nazadnje res še sram. Ampak — že vem, kaj misliš povedati! Če govore socialisti samo nasploh o zboljšanju, jim pritrjuješ; čez drn in strn pa ne moreš za njimi. Kajti tista prekucija, tista revolucija — to je vse strašno, grozno!

Zli se ti pa le zato strašno, ker nikoli nisi jasno premišljeval teh reči in ker sploh ne veš, kaj da pravzaprav hočejo socialisti. O revoluciji smo se že nekoliko pomenili; treba je le še to povedati: Nikjer ni zapisano, da mora vsaka revolucija biti krvava. Ti slišiš besedo, pa te obhaja kurja polt. V duhu že vidiš divje tolpe, žganja pijane, od maščevanja razgrete, poškropljene z ljudsko krvjo, vihrajoče po mestu, žgoče in pobijajoče, ropajoče in podirajoče, zidajoče barikade. Fantazija ti slika krvave glave na visokih drogovich, razuzdane babnice, razlivajoče petrolej in vihteče baklje. In v duhu že kličeš policijo in vojaštvo na pomoč, pa če misliš še nekoliko dalje, ti stoji pred očmi že cela krvava slika divjega boja, od katerega imaš končno škodo na vsak način. Križ je, da poznaš od revolucije samo zunanjo, od njenih sovražnikov neštetokrat popačeno sliko, da misliš na njene boje — a ne na vse! — ne misliš pa na revolucijo samo: Na družabno izpremembo. Glavna, odločujoča revolucija se še ni izvršila; ampak v preteklosti je bilo že mnogo revolucij, ki niso bile

krvave. Morda celo veš kaj o njih, ampak misliš nisi še nikoli, da so bile revolucije.

Ali se ti ne zdi, da je bilo krščanstvo samoposebi velikanska revolucija? Kaj pa odkritje Amerike, ki je izpremenilo življenje v dveh delih sveta? Tudi iznajdba parne sile in njena poraba je bila revolucija; uničila je mnogo, prijatelj, in če hočeš sam nekoliko misliti, ni treba, da se razklada to. Pa še nazaj! Ogenj, ko se ga je človek naučil delati, je povzročil velikansko revolucijo, katere le ne poznamo dovolj. Vse življenje človeka in njegove družbe se je izpremenilo, ko je postala iskra njegova last. Le poskusi pomisliti, kako bi bilo dandanes, če človeštvo ne bi imelo ognja!

Kadar govore socialisti o revoluciji, ne mislijo na ogenj in žveplo, na moritev in klanje, ampak na tisto izpremembo, ki nastane, ko izgine sedanji družabni red. Nihče ne pravi, da za to gotovo ne bo nobenih hudih bojov. Gospodarski in politični boji so neizogibni; novi socialni red bo njih posledica. Gotovo je pa to, da krvavi boji ne bodo nujno potrebni. Če bi imeli sedanji mogotci dovolj razuma, jih res ne bi bilo treba. Če pa bo tudi kaj takih bojov, jih bodo zakrivali mogotci, ne pa socialisti, ki bi jim bilo najljubše, če bi se preobrat izvršil povsem mirno, še brez pretepa in kreganja.

Toda za način boja ne gre. Ta ni kar v rokah socialistov. Kakor bo, bo. Gre pa za cilj, ki ga hoče doseči socializem.

V svojih programih pravi socialna demokracija, da hoče priboriti delavnemu ljudstvu politično moč in sicer v ta namen, da si osvoji delavna sredstva.

Kakor se zdi filistejcem grozna revolucija, tako se ji zdi smešen ta cilj. Enkrat pravijo, da je to sploh nemogoče, drugič pa, da se mora za tem skrivati vendar še kaj drugega, česar pa noče povedati.

No, ta cilj ni prav nič smešen, kajti delavna sredstva so najmočnejši faktor družabnega reda. Od delavnih sredstev je odvisno delo, od tega užitki. Posest delavnih sredstev pa odločuje, kdo sme delati, koliko mora, odnosno sme kdo delati in kaj sme ali more uživati delavsko ljudstvo.

Videli smo, da sedanja posest ni od večnosti, pa tudi ne za večnost. Kapitalistična industrija se je porodila, ko ji je tehnika dala instrumente in se je potem razvila. Ž njo se je razvil sedanji kapitalistični razred. V srednji in stari vek se ne more obrniti razvoj, torej mora iti naprej. Kaj pa naj drugega pride na mesto kapitalistične lastnine, kakor skupna lastnina?

K temu cilju peha dvojna sila. Prva je zavedna volja delavskega ljudstva. Misleči proletariat vé, da je suženj, ker lastnik delavnega sredstva lahko ž njim razpolaga, kakor hoče. Ker ni misliti na to, da bi vsak posamezni delavec dobil vse stroje, tovarne i. t. d., ki so potrebne za nje-

govo delo, si ne more misliti druge rešitve, kakor te, da preidejo delavna sredstva skupno v roke vseh, ki jih rabijo. Kolektivistično lastnino kot cilj bi mu torej moral diktirati že zdravi razum, četudi ne bi bilo prav nobene druge sile, kakor njegova volja in moč. Druga sila je pa v prirodnih zakonih, ki se javljajo v splošnem gospodarstvu tako, kakor v gibanju zvezd ali v rasti rastlin.

Nujnim gospodarskim zakonom sledeč, koncentrira kapitalizem gospodarsko moč bolj in bolj v posameznih rokah. Ker je ta resnica silen dokaz za socializem, so si kapitalistični mogotci najeli «učenjake», ki naj bi dokazali, da ni take koncentracije. To je namreč tudi grozota kapitalizma — in ena izmed največjih! — da s svojo denarno močjo gospoduje nad duševnim delom. Služiti mu morajo ne le roke, ampak tudi glave, če nočejo zanemariti — želodca. A tega strahu ne vidijo oni, ki jim je socializem polnočna pošast.

Najeti učenjaki torej trdijo, da se kapitalizem ne koncentrira. Pomagati jim mora uboga statistika, s katero delajo kakor svinja z mehkom. Metoda, katere se poslužujejo, je čudovito enostavna, n. pr. :

V Žabjem Gradu je bilo lani 5 velikih davkoplačevalcev, 320 samostalnih mojstrov in trgovcev. Letos so samo štirje veliki davkoplačevalci, pa 335 samostalnih malih obrtnikov in kupčevalcev. Torej? Razvija se srednji stan, ne pa veliki kapitalizem.

Kdor ne misli rajši s svojo glavo, pa verjame in si prihrani trud. Seveda si prihrani tudi spoznanje.

Enega velekapitalista torej ni več v Žabjem gradu. — Kaj pa je ž njim? Sicer ne bi ta enojka dokazovala še ničesar, naj se je zgodilo ž njim karkoli. Če je umrl, je težko verjetno, da bi bilo prišlo njegovo bogastvo malim mojstrom v roke. Če je prišel na boben, so se najbrže polastili njegovega imetja bogatejši kapitalisti. A če preiskujemo, izvemo, da se je le odselil, ker si je v Žabjem Gradu že toliko nagrabil, da poslej lahko spekulira v Cekinskem Mestu.

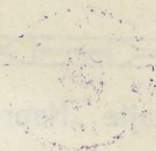
Ampak večje število malih obrtnikov! To je dokaz!

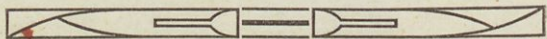
Počasi. Vprašajmo, koliko je med letošnjimi samostalnimi lauskih! Sto ljudi je v stari veri, da ima rokodelstvo najbolje jasli, poskusilo srečo; toda petdeset izmed onih, ki so lani še mojstrovali, je obesilo samostalnost na klin, da ni bilo treba obesiti svojega telesa tja. Petdeset takih, ki so delali s tremi, štirimi pomočniki, dela zdaj z enim ali nobenim pomočnikom in s kakšnim vajencem. Sto takih, ki so jedli petkrat na teden meso, ga ima le še ob nedeljah in praznikih na mizi.

Izkazi akcijskih družb, kartelov, trustov o svojih dohodkih potrjujejo resnico, da se tam zbira kapital in da tudi tam slabejši polagoma odpadajo, posamezniki pa postanejo absolutni vladarji. Koliko je v Ameriki trustov, koliko pri nas delniških

Vsebina:

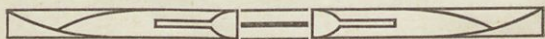
	Stran
Da se pomenimo!	3
Naš krasni svet	7
Kako živimo	15
Hudobec, Mora & Co	24
Vzrok	30
Od nekdanj je bilo tako	38
Kako pa hodi	43
Socialistični svet	52

Čitajte „Rdeči Prapor“!

Cena 10 K 40 vin. na leto. Izhaja dvakrat
na teden v Ljubljani.

Izšli sta ravnokar aktualni brošuri:

V dobi klerikalizma

Spisal Liberatus

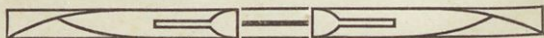
in

Primož Trubar

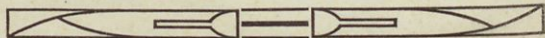

Spisal E. K.

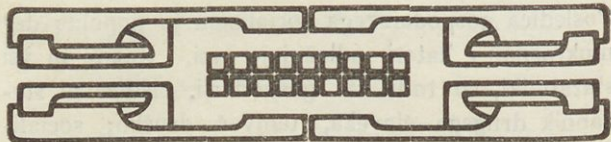
Čitajte „Naprej“!

Cena 2 K 50 vin. na leto. Izhaja dvakrat
na mesec v Ljubljani.

Posledica gospodarskega socializma je popolna demokracija, v kateri odločujejo vsi. Kakor so vsi služabniki, so tudi vsi gospodarji. Nihče ni služabnik drugega človeka, temveč družbe; socialistična družba ne bo družba hlapcev, tudi ne družba avtokratov, pač pa družba enakopravnih ljudi, prva človeška družba, v kateri bodo vsi člani res ljudje.

VIII.

Socialistični svet.

Še se zdi marsikomu neverjetno, da bi socializiranje delovnih sredstev bivstveno učinkovalo na družabno življenje. Najprej se jim zdi nemogoče, da bi se tako silno izpremenila lastninska pravica, čeprav se je v preteklosti že neštetokrat predrugačila. Taki skeptiki naj le, če nočejo natančno študirati ekonomistične zgodovine, pomislijo na državne okupacije in aneksije, na padec fevda in odpravo tlake, na odpravo suženstva, na vojaške rekvizicije v času vojne, na podržavljenje železnic, pošt, na državne monopole soli, tobaka, alkohola, na prisilno ekspropriiranje v državnem, deželnem ali občinskem interesu, pa se jim ne bo zdelo ne strašno, ne nemogoče, da bi družba prevzela ostala prometna sredstva tako kakor železnice, ostale industrije tako kakor tobak ali sol in izmenjevalna sredstva tako, kakor je danes denar državna prerogativa.

Ampak če v današnji družbi živeči in v njenem duhu misleči ljudje končno priznajo dokazom veljavo in začno verjeti, da je podružabljenje delavnih sredstev mogoče, se jim naenkrat izpremeni to, kar je bilo prej velikansko, v malenkost. Misleči, da je stvar strašansko modra, začno razkladati, da življenje ni samo gospodarstvo; na dnevni red pridejo «višji cilji», ideali, duševna plat življenja; socializem je hipoma degradiran. Kaj se bo — vprašujejo — tedaj izpremenilo? Morda bodo res vsi ljudje siti, ampak kakšno bo življenje? Vse se bo sukalo samo okoli gospodarstva; zavladal bo najpustejši materializem, želodec bo najvišji bog in bolje je, poginiti lakote s srcem, polnim idealov, kakor pa živeti v taki surovi puščobi.

Ne vprašujmo, kakšni so včasih ideali takih idealistov. Gotovo je pač, da se marsikdo izmed njih le zato ne ukvarja z vprašanjem želodca, ker mu ni treba. Ampak če ne stoluje njegov bog v kuhinji, ga najdemo v banki, v kateri ima shranjene svoje tisočake in pomnoževanje tistih lepih papirjev je njegova glavna skrb. Ideale priporoča drugim ljudem, koliko jih ima sam, pa ne ugane nihče. Toda vse to nas le malo briga; da je v sedanji družbi le redkokdaj zlato, kar se sveti, itak vemo. Vendar pa se godi tudi v sedanjem svetu marsikaj, kar temeljito pobija teorijo o absolutnem in izključnem materializmu socializma.

Spomnimo se, da se bojuje za uresničenje socializma tisti del človeštva, ki prenaša največ muk in težav. To seveda ni čudno. Velekapitalist je z današnjim redom vsaj relativno zadovoljen, pa si ne želi, da bi se izpremenil. Tisti, ki jih najbolj tlači beda, imajo največ interesa, da bi izbredli nje. Drugače niti biti ne more, kakor da se organizirajo v prvi vrsti delavci.

Ampak kdo more reči, da v tej organizaciji ni idealizma? Zlasti v prvih začetkih je življenje organiziranega delavca, socialnega demokrata prav tako mučeniško, kakor je bilo življenje starih kristjanov v dobi rimskih, novi veri sovražnih cesarjev. Morda še bolj. Kajti vse moči gospodujoče družbe se združujejo zoper njega. Gospodar mu odpoveduje delo; oblasti ga preganjajo s hišnimi preiskavami, s sodnijskimi procesi, z zaporom in z ječo; politični nasprotniki, celo nezavedni tovariši ga sovražijo, zbadajo, zasmehujejo in zaničujejo. S celo družino zabrede včasih v najstrašnejšo bedo. Od mesta do mesta roma, da bi našel dela in kruha, a kjerkoli potrka, se zapirajo vrata pred njim, ker je v njegovi delavni knjizici njemu neznano znamenje, da je «nevaren puntar in socialist». Koliko energije in koliko čistega, svetlega idealizma je treba, da ostane s svojo lakoto, ob žalostnih pogledih svoje žene in ob joku svojih otrok zvest sam sebi in svojemu prepričanju!

Kakšno notranjo moč mora imeti socializem, da vzgaja take junake!

Kapitalizem zna izkoriščati do krvi; ampak svoje vdane služabnike, svoje priganjače, svoje duševne stebre zna kraljevsko nagraditi. Marsikdo bi lahko živel brezskrbno gosposko življenje z vsemi užitki kapitalističnega sveta, če bi prodal svoj talent in svojo moč vladajočim mogotcem! Koliko so jih že izkoriščevalci vabili z bogatimi ponudbami v svoj tabor; oni pa vendar rajši služijo bojujočemu proletariatu, živijo borno in se odrekajo celo skromnih užitkov, ki so pravzaprav potreba človeku visokih duševnih lastnosti. Koliko njih bi moralo popolnoma obupati, če jih ne bi držal pokoncu socialistični idealizem!

Proti socialni demokraciji se bojuje ves kapitalistični aparat s svojo največjo močjo, z denarjem, ki je v naši družbi skoraj vsegamogoč. Brez tega orožja bi bilo tudi delavstvo obnemoglo. A enemu kapitalistu je malenkost, vreči v gospodarski ali politični boj z eno roko toliko, kolikor ne premore tisoč njegovih delavcev. Kar žrtvuje, občuti komaj toliko kakor obrano kost, ki jo pusti na svojem krožniku. Nevsahljivi viri služijo kapitalističnim namenom in gospodstvu sedanjih mogotcev. Delavec si mora odtrgati od svoje bede vse, kar zahteva bojna solidarnost; vsak vinar mora dvakrat pogledati, preden ga izda, a v zlic vsej revščini žrtvuje svojim idealom razmeroma

tisočkrat več, kakor bogatin. In to da bi bil sam surov materializem?

In nikdar ga ne zapusti upanje, ki izvira iz njegovega prepričanja. Z občutljivimi žrtvami si zbera delavci sklad za svoj strokovni boj. Ena ponesrečena stavka — in žrtve mnogih let so izgubljene! Ampak delavci se spomnijo, da so v hudi vojni z mogočnim nasprotnikom mnoge bitke, da se mnoge izgube, preden se ena dobi, da se morajo vaditi in učiti kakor vojaki, pa začno zopet žrtvovati in zbirati svoje krvave vinarje, dobro vedoči, da mora priti dan zadnje, dan njihove zmage. S svojim trpinskim denarjem si ustanove list, da imajo orožje proti arzenalu nasprotnikov. Sovražna sila jim ga uniči, a drugi dan se začno priprave za novo izdanje. Parlamenti jim jemljejo pravico združevanja in stavke, oni ne obupavajo, pa iščejo novih potov; kmalu stopajo močnejši, odločnejši na plan.

In to da bi ne bil idealizem? In socializem, ki poraja in vzgaja tak heroizem, tako energijo, tako vero v bodočnost, da bi bil strašilo za prave ideale? Kratkovidni ali pa hudobni ljudje lahko trdijo to, a resnica jih pobija.

Če je pa socializem že v sedanji dobi, ko so njegovi pristaši potlačeni in ponižani, zmožen vstvarjati ideale in vzgajati ljudi v neprimernem idealizmu, je več kakor naravno, da se ta njegova

moč še poveča, ko se mu odpre široko polje, da bo lahko brez ovir razvijal svoje blagodejne lastnosti.

Socializiranje delavnih sredstev ni važno samo za gospodarsko, temveč za vse življenje. Ta trditev ni prav nič pretirana in se ne bo zdela čudna onemu, ki nekoliko pomisli, kako se je vse, tudi duševno življenje izpremenilo, ko se je iznašlo tiskarstvo, ko so stroji jeli izpodrivati ročno delo, ko so se kmetje osvobodili tlake.

S tem, da prevzame družba delavna sredstva, se socializira delo. Pomen dela se popolnoma predrugači. Njegova naloga bo potlej, dajati vsem članom družbe, kar potrebujejo. V kapitalističnem podjetju se danes ne izdeluje blago zato, da bi ljudje dobili, kar jim lahko ohrani, zboljša, olepša in oplemeni življenje, ampak zato, da si kapitalist s prodajo poveča premoženje. Izdeluje se brez pravega cilja, ker vsi kapitalistični pripomočki ne morejo urediti izdelovanja tako, da bi popolnoma služilo potrebam in samo potrebam. Vsak otrok ve, da se ne proda vse, kar se izdelava, da pa ljudstvo tudi ne more dobiti vsega, kar potrebuje. Socialistična družba ne bi imela nobenega povoda, izdelovati to ali ono blago tjavendan, le da se izdeluje, ampak bi preračunila, koliko se potrebuje in toliko bi se izdelalo. Pripravila bi pa vsega, kar je potrebno ljudstvu, tako da ne bi bilo pomanjkanja nikjer. Na milione delavnih ur, v katerih se

izdeluje dandanes blago samo za špekulacijo, bi tako odpadlo.

Socializem ima urediti gospodarsko življenje. Tako ga ima urediti, da izgine gospodarska beda in gospodarsko suženstvo, torej tudi gospodarsko gospodovanje.

Ekonomija ne izpolnjuje vsega življenja. Ampak gospodarstvo je temelj, na katerem stoji in se razvija človeška družba; če se nima zemlje pod nogami, se ne morejo loviti ideali nad oblaki. S socializiranjem delavnih sredstev, z sistematično ureditvijo dela in razdeljevanja se zagotovi materialni obstanek vsemu ljudstvu. Tista, da bi moralo gmotno življenje tedaj za vse postati borno in siromašno, je bosa, ker bi že s tistimi sredstvi, ki so sedanji družbi na razpolago, vsi ljudje lahko bolje živeli, če bi se izdelovalo za dejansko potrebo in če bi izdelki res prišli med ljudi, ne pa čakali v skladiščih na profit ali pa na strohnenje. Strah pomanjkanja plaši v kapitalistični družbi, v socialistični ga ni več.

Ampak drug je strah, da bo tedaj ves svet velikanska prisilna delavnica in vsak človek jetnik. Strah, ki je zopet znotraj votel, zunaj ga pa nič ni. Če bi socializem res vtelesil tak smoter, je nad vse gotovo, da ne bi mogel obstati teden dni. Naše ječe, prisilnice i. t. d. so pač le zato mogoče, ker so samo otoki v morju drugačnega sveta. Naj se spuntajo vsi prisiljenci enega zavoda: Vodstvo

razpolaga lahko z dvakrat, trikrat, desetkrat, stokrat večjo močjo, ki igraje premaga upornike. Socialistični svet pa bi bil po mnenju strahovidcev ves ena ječa; vsi ljudje, izvzemši morda nekoliko priganjačev, bi bili prisiljenci. Kdo naj verjame, da bi trpeli nasilje, ko pač ne bi mogla priti z Marsa armada, da bi jih premagala?

Delati bo že treba v socialistični družbi. Toda ta beseda pomeni vse kaj družega kakor dandanašnji. Kajti navadna logika pové, da bodo ljudje pač od dela zahtevali vse, kar potrebujejo, a da si bodo tudi olajšali delo kolikor bo le mogoče. Bogastvo plodov se mora pomnožiti vsled ureditve dela. Trud se pa zmanjša, ker postane družbinski delavec za družbo tako dragocen, da bo za njegov blagor vse drugače poskrbljeno, kakor sedaj. Če se dandanes žrtvujejo bogastva za rejo žlahtnih in močnih konj, bo bodoča družba skrbela za oplemenitev in okrepčanje človeka v prvi vrsti. Interesi družbe se bodo v tem oziru povsem vjemali z interesi posameznika; mnogoštevilnost človeštva je v sedanji gospodarsko-anarhični družbi nevarna za one, ki posedujejo in vladajo. V socialistični družbi bo blagoslov, kajti čim več rok, tem večje bo družabno bogastvo in tem laglje bo vstvarjanje.

Novim, bolje rejenim, pred vsakovrstnimi boleznimi in nezgodami bolje zavarovanim ljudem bo marsikaj igrača, kar je sedanjim velik trud. Ker

izpopolnitev delavnih sredstev ne bo nikogar poganjala v bedo, pač pa koristila vsem, se bo tehnični razvoj povzdigoval tem bolj, ker bo tudi veliko več talentov prostih za njega pospeševanje. Krepkejši človek bo torej imel lažje delo in manje dela. Če bi ob sedanjih sredstvih zadostovalo štiriurno dnevno delo za vse potrebščine, je jasno, da se bo delavni čas neznansko skrajšal v novih razmerah, ko bodo mehanični pripomočki boljbolj prevzemali človeško delo. Tisti trud, ki končno še ostane človeku kot obligatorična dolžnost, bo tako malenkosten, da bi bilo smešno, bati se ga in z njim konstruirati «ječe» in «prisilne delavnice».

Bojazljivci najdejo že še drug strah. Če ne bo dosti dela, bodo ljudje zarjaveli od same lenobe. Ampak — kako da ne zarjavé dandanes tisti, ki jim ni treba ne kopati zemlje ali premoga, ne kovati železa, ne prenašati tovorov, sploh ne opravljati dela v ožjem pomenu? Namesto da po sili iščejo takih ugovorov, naj rajši nekoliko pogledajo v večja mesta, kjer so socialistično organizirane proletarske množice. Recimo na Dunaj. Več let predavajo že vseučiliški profesorji v takozvanih poljudnih vseučiliških tečajih. Ustanovljeno je veliko društvo «Volksbildungsverein» z znanstvenimi kabineti, knjižnicami i. t. d. Na tisoče delavcev, učiteljev, malih uradnikov, ki so delali ves dan, pohiti zvečer na predavanja, k eksperimentacijam, v društvene čitalnice. Dokler ni bilo tega, so si de-

lavci sami s težkimi žrtvami in z velikim trudom snovali svoja izobraževalna društva, ki so se razvila v velike institucije. Profesorji so večkrat pripovedovali, da je to delavsko občinstvo najhvaležnejši učeniški material.

Teško je, dokazovati onemu, ki v teh pojavih ne vidi dokaza, da je ljudstvu potreba po kulturi globoko vcepljena v organizem . . .

Odkar se je ustanovilo prvo delavsko izobraževalno društvo, se je delavni čas v industriji precej skrajšal. V marsikaterem podjetju, kjer se je pred par desetletji garalo po 15, 16 ur na dan, se dela sedaj po devet. In kakšna je posledica? Ljudstvu namenjene kulturne institucije se pomnožujejo, povečavajo, število obiskovalcev iz delavskih krogov narašča, programi se razširjajo. Pred dvajsetimi leti bi se bil smejal človek, če bi bil slišal, da hočejo industrialni delavci pogledati Rim, Pariz, Kristianijo. Z Dunaja hodijo sedaj vsako leto velike skupine delavcev z dobrimi voditelji na take izlete, kjer se osvežujejo in poučujejo obenem.

Samo v izprideni družbi, v kateri se smatra delo za ponižujoče, je prebitek časa nevaren. Kjer vsi delajo, je tudi tekmovanje v plemenitem užitku splošno. To pa ne pomeni nič drugega, kakor povišanje kulture.

Kdor vidi v socializmu strahove, naj izpraša svojo vest. Prepričal se bode, da mu jih le ona vstvarja, če je slaba. Pošasti strašijo v kapitali-

stičnem svetu, v temni noči in o belem dnevu, socializem pa je magična moč, ki jih premaga in trešči v brezdno, kakor so svetli bogovi mitologije premagali Titane. Ponočni ptiči, ki se boje svetlobe, krokajo nad socializmom; komur je mila solnčna luč, ga pozdravlja, kajti kadar zmaga socializem, se bo zasvetilo po zemlji in strahov bo konec.

družb, v katerih ima že danes eden večino deležev v svojih rokah in kadar se mu poljubi, lahko zapodi vse druge k hudiču!

Koncentracija kapitala je neovržno dejstvo. Ustavlja jo, kolikor je v sedanji družbi mogoče, socialistično delo: strokovne organizacije, zadruge i. t. d. A če bi tega ne bilo in bi se smel kapitalizem razvijati brez upora svojih sužnjev, bi moral priti dan, ko bi imelo malenkostno število biljonarjev ves gospodarski svet v svojih krempljih. Vse ljudstvo bi jim bilo gospodarsko zaslužnjeno, a tudi politično, ker temelji vsa politična moč na gospodarski. Tedaj bi bila uničena vsaka druga samostalnost in zavladala bi tiranija, kakršne še ni doživel svet.

Kdo verjame, da bi vse človeštvo prenašalo tako živinsko tlačanstvo? Kdo ne razume, da bi se uprl ves svet, ker bi se moral upreti? In da bi premagal ves svet peščico svojih zatiralcev? In da bi zmagujoče človeštvo prevzelo v «svojo režijo», kar bi bilo že zbrano na enem kupu . . . ?

Absurdna je ta misel. A zakaj? Le zato, ker človeštvo ne čaka na zadnjo uro, ampak tisti, ki vidijo in čutijo nevarnost, se postavljajo pravočasno pokoncu. Otrok se ne zaplodi, kadar že umirajo starši; kapitalistična družba ima svojega naslednika že v sebi: kakor se ona stara, tako se on razvija.

Bogastvo se zbira na posameznih maloštevilnih kupih; delavna sredstva, vstvarjajoča bogastva, so

last kapitalistov, katerih število se tako zmanjšuje, kakor kapital sam narašča. A že se organizira delavsko ljudstvo, da bo pripravljeno, ko bo treba, da prevzamejo producentje sami produktivna sredstva in ž njimi odločevanje o delu.

Sovražniki socializma, zavedni ali nezavedni hlapci kapitalizma, ustavljajo razvoj, kolikor pač morejo. A kje je moderni Jozua, da ukaže solncu, naj obstoji? Sava se z jezovi lahko ustavlja tupatam; končno bo vendar stekla v Donavo in v morje, če bi se mi tudi na glave postavljali.

Delavna sredstva morajo postati last splošnosti.

Brez take rešitve je nemogoča socialna enakopravnost. Če bi namesto Morgana, Goulda, Rothschilda dobili Britvič, Srakar, Skopnik tovarne, železnice, jame i. t. d., bi ljudje postali njih sužnji. Izpremenilo bi se nekaj v visokih sferah, nič pa ne v nižavah ljudstva. Samo če imajo vsi vse, kar je za delo potrebno, ni nihče več odvisen od posameznika; samo vzajemna odvisnost ostane, ki pa pomeni prav toliko, kakor svoboda in sicer največja svoboda, ki se more misliti na zemlji. Taka odvisnost se ne čuti več, ker je vsak v povsem enaki meri odvisen od vseh drugih in se na ta način vse odvisnosti vzajemno izravnavajo in odpravijo.

Z gospodarsko enakopravnostjo gre vstric politična. Kjer ne more nihče gmotno vladati nad drugim, izgine sploh vlada v današnjem zmislu.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS 2

00000196856

Naroči se lahko pri

DELA VSKİ TİSKOVNI DRUŽBI

- „Socializem“. Knjižnice časopisa „Naprej!“ v Idriji I. zvezek. Upravil Anton Kristan. Cena 20 vin. II. izdaja.
- „Socialna demokracija in kmetiško ljudstvo“. Iz poročila urednika Antona Kristana. Knjižnice časopisa „Naprej!“ v Idriji II. zvezek. Cena 10 vin.
- „Zakaj smo socialisti?“ Uredil Anton Kristan. Knjižnice časopisa „Naprej!“ v Idriji III. zvezek. Cena 14 vin.
- „Komunistični manifest“. Napisala Karol Marx in Friderik Engels. Cena 40 v. Knjižnice čas. „Naprej!“ IV. zvezek.
- „Kdo uničuje proizvodnjo v našem?“ Napisal Karol Kautsky. Cena 30 vin. Knjižnice časopisa „Naprej!“ V. zvezek.
- „Proletarijat“. Napisal Karol Kautsky. Cena 20 vin. Knjižnice časopisa „Naprej!“ VI. zvezek.
- „Katoliško svetovno naziranje in svobodna znanost.“ Napisal L. Wahrmund. Knjižnice časopisa „Naprej!“ VII. zvezek. Cena 70 vinarjev.
- „O konsumnih društvih.“ Uredil Anton Kristan. Knjižnice časopisa „Naprej!“ VIII. zvezek. Cena 20 vinarjev.
- „Kapitalistični razred.“ Napisal Karol Kautsky. Cena 30 vin. Knjižnice časopisa „Naprej!“ IX. zvezek.
- „Pod spovednim pečatom“. Napisal katoliški kaplan Hans Kirchsteiger, poslovenil Etbin Kristan. Založila in izdala založba časopisa „Naprej!“ v Idriji. Prva knjiga stane 2 K 60 v., druga knjiga pa 2 K.
- „Nevarni socializem.“ Spisal E. Kristan. Cena 30 vin. Knjižnice časopisa „Naprej!“ VII. zvezek.
- „Magdalena“. Roman v verzih. Spisal J. S. Machar, poslovenil dr. Ant. Dermota. Cena 2 K.
- „Občinski socializem“. Spisal Abditus. Cena 70 v.
- „Program socialne demokracije“. Cena 4 v.
- „Vun enako volilno pravico“. Cena 4 v.
- „Zvišanje duhovniških plač“. Cena 10 v.
- „Iz nižin življenja“. Črtice. Spisal Pavel Mihalek. Cena 1 K.
- „Primož Trubar in slovensko ljudstvo“. Spisal E. K. Cena 8 v.
- „V dobi klerikalizma“. Spisal Liberatus. Cena 40 vin.

Delavska tiskovna družba se priporoča tudi za nabavo drugih knjig, naj so izšle kjerkoli. Urejuje tudi cele knjižnice.